GEVANGEN IN EIGEN DENKEN

Normatieve kijk op Griekse erotische afbeeldingen

VINCENT HUNINK

Wie terugkijkt in de geschiedenis, projecteert altijd iets van zichzelf. Vragen aan het verleden zijn nooit neutraal en objectief, maar komen voort uit het hier en nu. Ooit was dit een schokkend inzicht, inmiddels *common sense* en weinig meer dan een cliché.

Maar soms dringt dit besef weer eens extra krachtig tot je door, zoals bij het boek van Martin Kilmer over *Greek erotica*. Kilmer geeft gedetailleerde beschrijvingen en illustraties van Griekse vazen uit de periode 520-460 v.Chr. (de belangrijkste tijd voor 'roodfigurige' vazen) met als onderwerp seks. Die keuze van onderwerp en titel alleen al is zo modern als maar kan. Zonder onze eigen gefixeerdheid op seksualiteit als belangrijk en identiteisbepalend gegeven was het boek ondenkbaar. Seksualiteit was voor Grieken uit deze periode helemaal niet zo'n grote factor voor hun identiteit. Een tegenstelling als homo/hetero werd nauwelijks gemaakt. Opposities als vrije/slaaf, man/vrouw en actieve/passieve seksuele rol waren oneindig veel belangrijker. De norm in het denken was dan 'de vrije man in een actieve rol'.

Kilmer gaat volstrekt niet uit van dit antieke denkkader. Hij lijkt zich zelfs niet echt te realiseren dat zijn vraagstelling beperkt is. Afgezien van de seksuele gefixeerdheid, is er ook de moderne wetenschappelijke hokjesgeest. Samen leveren die hoofdstukken op als *homosexual copulation*, *heterosexual copulation*, *solitary performances* en *variants*, keurig met onderverdelingen man/vrouw, paren/groepen, anaal/oraal/genitaal. Zo kun je een paragraaf *heterosexual manual genital stimulation* vinden. Natuurlijk, zo'n indeling is nuttig en handig, maar of het nu iets over de Grieken zegt?

GLUURDER Nog een 'westers' trekje is de opvallend scherpe blik. Kilmer observeert heel goed, en gaat in op allerlei details die hij op de vazen ziet. Dat levert aardige verrassingen op. Zo vindt hij heel wat heteroseksuele afbeeldingen, een categorie die meestal wat onderbelicht blijft (ja, Griekse mannen deden het ook met vrouwen!). Verder lijken slaven een veel grotere rol te spelen in de Griekse erotische afbeeldingen dan de 'normen' zouden doen vermoeden. Anders gezegd: goed observeren kan ook nieuwe, onvermoede dingen aan het licht brengen, zeker als je, zoals Kilmer, zonder morele taboes kijkt. Maar het is wel de klinische blik van de wetenschapper.

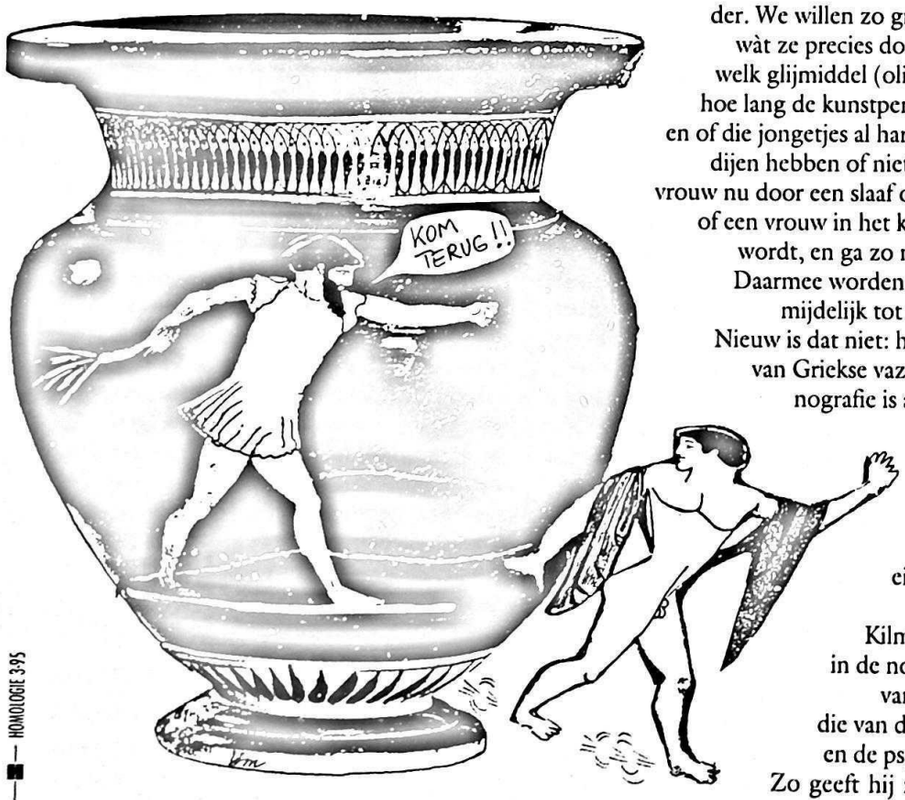

En soms denk ik: van de gluurder. We willen zo graag weten wàt ze precies doen, en met welk glijmiddel (olijfolie!), en hoe lang de kunstpenissen zijn, en of die jongetjes al haren op hun dijen hebben of niet, en of die vrouw nu door een slaaf of een man of een vrouw in het kruis betast wordt, en ga zo maar door. Daarmee worden we onvermijdelijk tot gluurders. Nieuw is dat niet: het gebruik van Griekse vazen als pornografie is al eeuwenoud. Maar jammer als je daarvan eigenlijk los wil raken. Kilmer spreekt in de normale taal van vandaag, die van de techniek en de psychologie. Zo geeft hij zeer functionele analyses van afgebeelde voorwerpen en Freudiaans getinte indelingen van gedrag. Typerend is een heel hoofdstuk over sadisme en masochisme, terwijl de beide heren naar wie die termen genoemd zijn, toch echt lang na de oudheid leefden. In een appendix spelen zelfs Masters en Johnson de hoofdrol. Het moderne denkkader gaat hier wel heel pijnlijk knellen. Ik krijg er in elk geval lichte hoofdpijn van.

PIJNSTILLER Maar het probleem is natuurlijk: kunnen we wel anders? Bij het cliché van het moderne 'vragen stellen' hoort nog een tweede: als we ons denkkader verlaten, zijn we onszelf niet meer, en ontbreekt het houvast. Geouwehoer en vaagheid zijn dan het gevolg. We zitten dus gevangen in ons denken. De vertekeningen van onze traditie raken we niet meer kwijt. En we zullen de Grieken nooit écht op de huid komen.

Toch is het, denk ik, mogelijk om iets minder radicaal moderne normen te hanteren. Een analyse en indeling kan toch ook zonder tegenstelling homo/hetero? En sadisme is toch niet het enig mogelijke model om plaatjes met 'geweld' te beschrijven? Mensen hadden motieven vóór Freud. Iets meer afstand van eigen normen kan ons dichter bij de vreemde cultuur brengen. Het is echt niet meteen nodig om alle ratio te verlaten, maar wel moeten we dan eigen termen, waarden en vragen met enige reserve en schroom gebruiken.

Het is dus de 'mate waarin' die ik in Kilmers methode bekritiseer, niet de wetenschappelijke methode als zodanig. Ondanks deze bezwaren is het boek wel degelijk de moeite waard. Kilmer beschrijft veel materiaal en brengt een paar belangrijke nuances en correcties aan op bestaande beelden. En al zijn beschouwingen gaan over concreet materiaal, dat je kunt aanwijzen en, inderdaad, analyseren. Een scherpe analyse, hoe beperkt ook, vind ik nog altijd te verkiezen boven het al heel normaal geworden postmoderne geklets over zelfgeschapen mythes. Liever een beetje hoofdpijn dan hallucinaties. En Kilmer levert tenminste de pijnstiller erbij: plaatjes. Maar liefst 8 pagina's in kleur en 56 in zwart-wit.

Martin F. Kilmer
Greek erotica on Attic red-figure vases

London: Duckworth, 1993. - XIV, 286 blz., geïll., £50,00 - ISBN 0-7156-1519-X